

Kimmo Takanen paljastaa poikaystäväsi piinaavat, hyödyttömät ja haitalliset käyttäytymismallit kirjassaan Parisuhteen tunnelukot - avaimia toimivaan rakkauteen.

Koska äiti ei pyynnöistäni ja ahkerasta tiskikoneen täyttöön osallistumisestani huolimatta aikonut päättää siitä, kenen kanssa seurustelen seuraavat kolme kuukautta, Takaseen tarttuminen oli ainoa toivoni. Parisuhdeongelmat eivät olleet ainoa syy, miksi tunsin suurta vetoa tähän teokseen. Tuntui, etten tajua tarpeeksi ihmisten toimintamalleista, ajatuksenjuoksusta tai menneisyyden merkityksestä nykyhetkeen, jotta voisin ryhtyä kirjoittamaan käsikirjoituksia aidoista, moniulotteisista ja mutkikkaista ihmisistä.

Takanen puhuu kirjassaan siitä, miten ihmisillä on luontainen halu ymmärtää ja selittää ympärillä tapahtuvia asioita. Haluamme suojella itseämme pettymyksiltä, joten turvaudumme uskomuksiin. Analysoimme toisten ihmisten käytöstä ja luulemme tietävämmä heidän tarkoitusperänsä ja halunsa.

Ihminen on itse itsensä tiellä. Olemme tottuneet selviytymään ja haluamme pysytellä tutuissa, mutta haitallisissa toimintamalleissa, sillä silloin voimme olla etukäteen varmoja tapahtumien kulusta. Mielensisäiset torjuntamekanismit pitävät meidät kaukana kipeistä tunteista aiheuttavista muistoistamme. Emme uskalla kohdata tunteitamme ja ottaa sitä riskiä, että saisimmekin haluamamme. Että elämämme muuttuisi. Emme enää osaisi ennustaa, mitä tulee tapahtumaan ja miten meidän tulisi toimia. Joutuisimme järjestelemään jonon päässämme uudelleen.

Takanen kutsuu näitä käyttäytymistämme salakavalasti ohjailevia asioita tunnelukoiksi. Luulin vuosia, että maailma toimii niin, että olen arvokas ja hyvä vain silloin, kun en pyydä mitään keneltäkään ja olen mahdollisimman vähän haitolla. Piilotin tarvitsevuuteni niin, että aloin itsekkin uskoa, etten todella tarvitse yhtään mitään, yhtään keneltäkään. Tällainen ajattelutapa näkyy tietenkin käytöksessä ja työntää ihmisiä kauemmaksi.

Sorruin siihen, että kuvittelin tietäväni, mitä muut toivoivat minulta. Mukauduin muiden menoon ja luulin sen korjaavan kaikki ongelmat, vaikka se oli todellisuudessa suuri ongelmien aiheuttaja. Hyväksynnän haulle on nimetty oma tunnelukonsa.

Kun ihminen sitten kyllästyy osittaisen ja ehdollisen hyväksynnän hakemiseen, hän saattaa tehdä radikaaleja ratkaisuja ja kompensoida tilannetta kapinoimalla. Näin kävi. Aloin toimia moraalittomasti. Moraaliton toimintani taas sai minut uskomaan, että olen huono, enkä ansaitse mitään hyvää.

Aloin hakeutua sellaisten ihmisten seuraan, jotka eivät olleet kiinnostuneita minun tarpeistani. Näin sain todistettua maailman- ja minäkuvani oikeiksi ja elämä oli taas hetken ajan tasaista ja turvallista. Ennustettavaa. En kuitenkaan ollut onnellinen. Kun sitten tapasin ihmisen, joka oli aidosti kiinnostunut minusta, aloin työntää häntä pois. En tiennyt, miten toimia. En tiennyt, mitä halusin. Sitä kautta minun oli taas entistä helpompaa pitäytyä roolissani ja jatkaa muiden miellyttämistä.

Kirja opettaa kyseenalaistamaan sekä omia että muiden ajatuksia, tulkintoja ja käytöstä, ettei aina tarvitsisi valita samaa pakotietä. Minun on hyödyllistä tarkastella asioita oman elämäni kautta, ennen, kuin lähdän soveltamaan oppeja työssäni.

Vaikka kirjan nimi on parisuhteen tunnelukot, minun ei tarvitse kirjoittaa romanttista komediaa voidakseni hyödyntää kirjan tarjoamia ajatuksia. Takanen on kirjoittanut erilaiset toimintamallit auki. Hän kuvaa hyvin ihmisten käyttäytymisen takana olevia mahdollisia syy-seuraussuhteita.

En voi kirjoittaa työssäni henkilöahmoa, joka käyttäytyy jäykästi, jos en tiedä, miksi hän käyttäytyy niin ja mihin kaikkeen muuhun tällainen käytös johtaa. Miten se vaikuttaa ympärillä oleviin ihmisiin ja miten heidän vastareaktionsa vaikuttavat taas uudelleen häneen? Henkilö, joka käyttäytyy jäykästi, eikä osaa esimerkiksi ilmaista tunteitaan, voi pitää näitä asioita osana persoonaansa. Hän ei välttämättä edes tiedosta olevansa millään tavalla jäykkä. Mikäli hän ei tiedosta asiaa, vaikuttaa se hänen käyttäytymiseensä, ympäristöönsä ja siihen, millaisiin tilanteisiin hän joutuu, eri tavalla, kuin se, että hän tiedostaisi asian.

Tarkastelin kirjan pohjalta Callie Hourin käsikirjoittamaa elokuvaa Thelma ja Louise (Ridley Scott, 1991), joka on yksi kautta aikojen merkittävimmistä naisten oikeuksiin puuttuvista elokuvista. Henkilöahmojen kasvu elokuvan aikana on mittava.

Thelma on miehelleen mieliksi oleva kotivaimo, joka ei pane vastaan mistään. Louise taas on kyllästynyt poikaystävänsä Jimmyn jatkuviin keikkareissuihin. Louise päättää näyttää turhautumisensa Jimmille, eikä aio olla kotona Jimmyn palatessa matkalta. Hän suostuttelee Thelman kanssaan viikonloppureissulle. Thelma yrittää viimeiseen asti kysyä mieheltään lupaa lähteä Louisen kanssa reissuun, mutta päättääkin lopulta lähteä kysymättä.

Reissun aikana tästä muiden miellyttävästä muovautuu kapinallisin keinoin nainen, joka pitelee elämänsä ensimmäistä kertaa omissa käsissään. Naisten tarina on kirjoitettu sellaiseksi, ettei hänellä ole mitään mahdollisuuksia palata kotiin, sillä se merkitsisi kuolemaa. Ei ehkä fyysistä, mutta ainakin henkistä. Jos mahdollisuus palaamiseen olisi jätetty, käsikirjoitus ei olisi ollenkaan niin vaikuttava, mitä se on nyt.

Kun kirjoitetaan henkilöahmoja, on tavallisesti tärkeää tietää heidän koko elämänsä. Kohtaus, jossa Thelma ja Louise pakkaavat matkalaukkujaan retkeään varten, on sekä kuvakeronnallisesti että käsikirjoituksellisesti upea. Mitä henkilön tyyli pakata, kertoo hänestä ihmisenä? Thelma pakkaa mukaansa kaiken aseesta onkivapaan, kun taas Louise valitsee ja viikkaa laukkuunsa kaksi paria kutakin vaatekappaletta. Vaikka olemme jo saaneet selville, että Thelmalla on vahva taipumus vain miellyttää muita, tietoutemme hänestä kasvaa kohtauksen myötä. Hän on taipuvainen murehtimaan ja pelkäämään maailman pahuutta etukäteen. Kirjassaan Takanen mainitsee mm. suojattomuuden tunnelukon, joka omalta osaltaan ohjailee ihmistä murehtimaan ja valmistautumaan vastoinkäymisiin etukäteen.

Vaikka kohtauksella on selvä viihteellinen ja elokuvan tunnelmaa luova, keventävä arvo, kertoo se myös siitä, että Thelmassa ihmisenä ja hänen taustatarinassaan on jotain, mikä heijastuu elokuvan aikaiseen elämään.

Kun Thelma vihdoin ja viimein rohkaistuu hieman revittelemään ja hellittää huolensa, hän joutuu raiskauksen uhriksi. Tällaisessa tilanteessa hänen olisi helppo syyttää tilanteesta itseään, vaikka hän ei ole syyllinen mihinkään. Thelman ja Louisen ystävyys rakoilee, sillä sen sijaan, että Thelma ryhtyisi itse syyttämään itseään, Louise nostaa syyttävän sormen ja sanoo, ettei mitään olisi tapahtunut, jos Thelma olisi ollut huolellisempi. Yksittäisten henkilöiden tasolla tapahtuvat asiat nostavat samaan aikaan esille myös yhteiskunnan vakavat ongelmat. Yleiset, vialliset ajattelumallit joko vahvistavat tai rikkovat tunnelukkojamme ja muovaavat käyttäytymistämme itsellemme haitalliseksi. Thelmalle tapahtuma oli kaikessa järkyttävyydessään lähtölaukaus oman itsensä kunnioittamiseen ja elämän omiin käsiin ottamiseen.